

Drábik János

Központi bankok magánkézb

A központi bankok - Magyarországon a Magyar Nemzeti Bank - célja, hogy stabilizálja az adott ország nemzetgazdaságát, pénzki-bocsátással, hitelnyújtással, a kamatlábak és a valutaátváltási kulcsok szabályozásával. Ha demokratikusan választott törvényhozás vagy kormányzat ellenőrzi egy ország költségvetési (fiskális) és a forgalomban lévő pénz mennyiségét szabályozó (monetáris) politikáját, akkor a központi bank az egész társadalom érdekét szem előtt tartva kénytelen működni. Ha viszont magántulajdonban van a központi bank részvényeinek a többsége, akkor ez a szervezet elsősorban a tulajdonosok privát hasznára van tekintettel. Helyesen állapította meg már csaknem kétszáz évvel ezelőtt Meyer Rothschild, hogy „egy központi bank magántulajdonba vételének valódi oka a részvényesek személyes vagyonának a gyarapítása.” Ugyancsak tőle származik az a kijelentés is, hogy „engedjék meg nekem egy ország pénzügyeinek az ellenőrzését, hogy aztán ki hozza törvényeit az már nem érdekel.”

A Magyar Nemzeti Bank teljes kivonása a kormány hatásköre alól már valóság. További függetlenítése most már magától az Országgyűléstől is folyamatban van. Erre utalnak a jelenlegi alkotmány módosítására készült tervezetek. Már arról is érkeztek - egyelőre még nem megerősített - hírek, hogy nagy titokban elkezdődtek az MNB formális privatizálását szolgáló előzetes tárgyalások a Nemzetközi Valutaalappal. Az MNB hatáskörének és függetlenségének további növelése az is, hogy 1996 nyarán a pénzügyminiszter megállapodott a nemzeti bank elnökével az úgynevezett nullás adósságállomány kötvényesítéséről, azaz arról, hogy az eddig csupán elszámolási tételt jelentő kamatmentes és lejárat nélküli adósság a költségvetést terhelő és kamatozó valóságos adósságként legyen kezelve a jövőben. Ebben az írásban most csak arra kívánok utalni, hogy ezzel a lépéssel a már meglévő államadósság után fizetett évi 550 milliárd forintot kitevő kamatösszeget 850 milliárdra nö-

velik, azaz egy csapásra 300 milliárddal emelkedik a költségvetést terhelő kamatfizetési kötelezettség. Ez a kamatfizetési kötelezettség ezentúl egyenrangúan versenyez majd az életbevágó oktatási, egészségügyi és szociális kiadásokkal a szűkös költségvetési forrásokért. Ha ehhez hozzászámítjuk, hogy a nyugdíjrendszer folyamatban lévő megreformálása címén kötelezővé kívánják tenni Magyarországon - egyedül Európában! - az egyéni befizetéseken alapuló nyugdíjbiztosítást, további tíz és tíz milliárdokhoz juttatva a bankokat, akkor világosabb képet kaphatunk arról, hogy milyen ütemben építi ki pozícióit a bankhatalom és válik a kormánynál is fontosabb döntési központtá hazánkban.

Hogy mekkora hatalma van egy központi banknak, azzal kapcsolatosan érdemes Lincolnnak azokat a szavait idézni, amelyeket az Egyesült Államok Nemzeti Bank törvénye elfogadásakor mondott 1863 februárjában:

„A pénz hatalom élőködik a nemzeten békeidőben és összeesküszik ellene válságos időkben. Ez a hatalom despotikusabb, mint a monarchia, arcátlanabb, mint az autokrácia, önzőbb, mint a bürokrácia. Olyan válság közeledtét látom, amelytől megfagy ereimben a vér és reszketnem kell hazám biztonságaért. A korporációk kerülnek trónra, a korrupció korszaka köszönt ránk és a pénzhatalom kihasználva a nép hiszékenységét mindent elkövet uralmának a fenntartásáért egészen addig, amíg a gazdagság néhány kézben halmozódik fel és a köztársaság tönkremegy.”

Néhány hónapra azután, hogy az említett banktörvény elfogadásra került, a City of Londonban működő Rothschild bank bizalmas levelet írt a new yorki bankárokhoz. Ebből is érdemes idézni néhány mondatot:

„Azok a kevesek, akik kiismerik magukat a kamatozó fedezet nélküli pénz rendszerén, vagy abban lesznek érdekeltek, hogy minél több hasznot húzzanak belőle, vagy annyira függenek majd kegyeitől, hogy nem fogják ellenezni. A nép többsége viszont nem lesz képes szellemileg felogni, hogy a pénztőke milyen hatalmas előnyökre tehet szert e rendszer

segítségével. Ők zokszó nélkül viselik majd terheiket és talán mégcsak nem is sejtik, hogy ez a rendszer mennyire sérti érdekeiket.”

A fedezetlen pénz rendszerének lényege

A fedezettel (pl. aranyalappal) rendelkező pénz bármilyen mennyiségben nem növelhető, ezért ez az új rendszer először korlátozza, majd teljesen kiszorítja a használatból a fedezettel rendelkező pénzt. Az így forgalomba kerülő pénz most már csak hitelpénz, amely egy tollvonással vagy egy billentyű lenyomásával nemcsak korlátlanul növelhető, hiszen a semmiből állítják elő, de amely után mindenki kénytelen kamatot is fizetni a bankoknak. A semmiből teremtett és csak hitel, illetve adósság formájában létező pénz - hitelpénz - után felszámított bármilyen mértékű kamat morálisan elfogadhatatlan és ezért uzsorának tekintendő. De nemcsak a kamat létével, de a mértékével és azzal is probléma van, hogy azt akkor is előre rögzített mértékben és időpontban fizetniük kell a vállalkozóknak, ha vállalkozásuk csak kismértékben volt nyereséges, vagy ha azzal nem is sikerült értéktöbbletet előállítani. Holott a kamat az elért értéktöbblet azon része, amelyre a pénzt befektető tarthat igényt egy sikeres vállalkozás esetén. És ha nem volt a vállalkozás sikeres, ha nem sikerült értéktöbbletet előállítani? A kamatot a bankoknak akkor is fizetni kell. Ha pedig a vállalkozó erre nem képes, akkor jön a végrehajtó. A bank aztán árverezés útján lesz fiktív pénzéért valódi értéket hordozó vagyontárgyak tulajdonosa a reálgazdaságban.

A fedezetlen pénz rendszerének másik fontos jellemzője, hogy a növekvő gazdaság pénzszükséglete csak fokozott eladósodás és kamatterher vállalásával növelhető. A fedezetlen pénz folyamatos szétterítése a reálgazdaságban tartósan gerjeszti az inflációt. De inflációs hatásúak az exponenciálisan emelkedő kamatterhek is, mert beépülve a termelési költségekbe állandóan felfelé hajtják az árakat. A bankokhoz áramló hatalmas összegű kamatok viszont csökkentik a reálgazdaságban mozgó pénz mennyiségét, amely ciklikusan pénzhiányhoz vezet. A pénzhiány pedig azt jelenti, hogy egyes gazdasági szereplők, bármilyen jól dol-

goztak is, nem tudják értékesíteni áruikat, szolgáltatásaikat. Ez csődöket, recessziót, munkanélküliséget vált ki. De hová teszik a bankok a kamatmilliárdokat? Egy részüket visszaforgatják a termelő gazdaságba, újabb hiteleket nyújtva. Ez további eladósodást, növekvő kamatterheket jelent az értéket előállító reálszféra számára. Az eladósodás és kamatfizetés spirálja pedig folytatódik, de most már magasabb szinten. A kamatjövedelem többi része azonban nem tér vissza a termelési szférába, hanem parazita tőkeként spekulál a pénzpiacokon, mivel így több profitot tud elérni, mint az értéket előállító termelő reálszférában.

A „stabilitás” megőrzése

A fedezetlen pénz rendszere belső ellentmondásai miatt szükségszerűen nagyon ingatag, törekeny és ezért működtetése folyamatosan stabilizáló erőfeszítéseket igényel. Ezért a pénzvilágban hallható legtöbbet hangoztatott jelszó ma a „stabilitás megőrzése”. A stabilitás itt a folyamatosan híguló, elértéktelenedő pénz relatív értékének a megőrzésére tett sziszifuszi erőfeszítés: azaz a fogyasztás és a gazdasági növekedés korlátozásával a költségvetés és a külkereskedelmi mérleg egyensúlyának a megtartása. Ez a fajta stabilitás azok legfőbb érdeke, akik a fedezetlen pénz kibocsátásával és a ráépülő kamatok behajtásával a saját pénzrendszerük egyensúlyát minduntalan felborítják. A megbomló monetáris egyensúlyt ideig-óráig fenn lehet tartani a társadalmi erőforrások átcsoportosításával (lásd Bokros-csomag Magyarországon, a szociális rendszerek beindult fokozatos leépítése Amerikában, Német-és Franciaországban), azaz az adósságszolgálat maradéktalan teljesítése végett csökkenteni lehet a jóléti állam szociális kiadásait egészen addig, amíg azok nem ütköznek a társadalom többségének a kemény ellenállásába. A fedezetlen pénz világrendszerre alakítása és fenntartása csak a központi bankok minőségileg új szerepvállalásával volt lehetséges.

Kiket szolgálnak a központi bankok?

De kiknek engedelmeskednek a független központi bankok, legyenek magántulajdonúak vagy formálisan még köztulajdonban állók? Kiknek az érdekében gyakorolják a pénzügyi-és gazdasági élet ellenőrzésének a monopóliumára támaszkodó növekvő hatalmukat? A népszuverenitás elve alapján választott demokratikus kormányoknak és törvényhozó szerveknek, azaz a társadalom egészének a szükségleteit és érdekeit képviselik vagy pedig a magukat előszeretettel „objektív piaci erőknék” feltüntető nemzetközi pénzcsoportok monopolhatalmát, privát érdekeit? Bármilyen legyen is válaszunk ezekre a kérdésekre, tény, hogy a központi bankok ma már átfogó rendszerré integrálódtak és szerepük egyre növekszik. A rendszer élén a központi bankok központi bankjának a szerepét betöltő bankhármas - a Nemzetközi Valutaalap, a Világbank és a Nemzetközi Fizetések Bankja - áll.

Pénzmonopólium vagy szabadpiac

A központi bankok annyiban piacbarát intézmények, hogy alapvető érdekük a nemzetközi pénzpiac fenntartása. A pénzpiac szabályozásának monopóliumával viszont kézben tartják a termelő szféra piaci mozgásait is. Ez pedig gátolja a vállalkozói szabadságot, az áruk és szolgáltatások szabadpiaci versenyét. A nemzetközi pénzpiac ellenőrzésének monopóliuma tehát nem egyeztetethető össze a szabadpiaci versennyel. A központi bankok a társadalom demokratikus ellenőrzése alatt nem álló szervezett magánhatalom legfontosabb szerveiként alapvető közfeladatokat vontak magukhoz, ugyanakkor döntéseikben magántulajdonosaik személyes érdekeit tartják szem előtt. Ezen közfeladatok ellátása kapcsán hozott döntéseik kihatnak a társadalom egészének a sorsára, miközben ennek a társadalomnak semmilyen beleszólási lehetősége sincs a központi bankok tevékenységébe. PI a formailag még állami tulajdonban álló MNB saját rendeletével 20 évre szólóan hivatali titokká minősítette a hitel- és tartalékállomány szerkezetére, változásaira és döntéseire vonatkozó információkat. Az MNB állami alkalmazott elnökének je-

lenlegi fizetése pedig havi 3,6 millió forint, ami mintegy hatszorosan múlja felül a miniszterelnök fizetését. A központi bankok a választott kormányok megkerülésével, azok kezét gyakran megkötve irányítják a pénzügyi-és gazdasági életet. Holott a kormányok tagjainak választóik elé kell állniuk és viselniük kell a politikai felelősséget, míg a központi bankok vezetőinek nem kell megmérettetniük magukat demokratikus választásokon. De akarjuk vagy sem, mint tény tudomásul kell vennünk, hogy ezek az új pénzügyi szervezetek ma már meghatározóan szólnak bele sorsunk alakulásába.

Miért kerültek előtérbe a központi bankok?

Miért fejlődhettek az elmúlt két évtized során a kormányoknál is fontosabb intézménnyé a központi bankok? Az egyik ok az volt, hogy a gazdaságilag legfejlettebb országokban a monetáris politika vált uralkodóvá. Ez pedig a központi bankok speciális területe. A másik ok az volt, hogy az Európai Unió közös központi bankjának a tervbe vett létrehozása, valamint új központi bankok létesülése Kelet-és Közép Európában arra kényszerítette a kormányokat, hogy világosan meghatározzák viszonyukat ezekhez az új intézményekhez. A harmadik tényező pedig az volt, hogy a kötöttségektől megszabadult, globalizált és elektronizált pénzügyi piacok ráébredtek arra: segítségre, irányításra, gyámkodásra szorulnak. Azaz monetáris intézmények nélkül nem boldogulnak még akkor sem, ha sokan nem kedvelik ezeket az intézményeket. Ezt a három különböző okot a mindegyikben benne rejlő közös stabilitási iránti igény kapcsolja össze. Stabilitás alatt az adott ország valutája vásárlóerejének és a pénzügyi rendszernek, ezen belül a fizetési rendszernek a stabilitása értendő. Tehát nem a gazdasági növekedés, a jóléti rendszerek, valamint az emberközpontú társadalom fenntartásának a stabilitása, hanem a hitelpénz és kamatfizetés rendszerének zavartalan működtetése. Ez messze több és igényesebb feladatkör, mint a hagyományos jegybankok pénzki-bocsátási funkciója és az állam bankárjának szerepköre.

Már említettük, hogy a kamat időmúláshoz kötöttsége és rögzített mértéke, - azaz attól való teljes elkülönítése, hogy a kölcsönzött hitellel sikerült-e vagy sem az adott idő alatt értéktöbbletet előállítani - a fedezetlen pénz alapján működő gazdaságot szakadatlan egyensúlyvesztésbe hajszolja. Ezért a monetáris stabilitás erőttese lett az egyensúly helyreállításának szinte vallásos dogmává lett módja. A vezető ipari országok pénzügyeit kontrolláló központi bankok és az őket háttérből irányító nemzetközi pénzügyi körök az 1970-es évek második felében adták fel a nagyvonalú állami túlköltekezéssel fenntartott gazdasági növekedés politikáját. Ezt persze a korlátlanul előállítható fedezetlen pénz tette lehetővé. Ennek a Keynes által szorgalmazott politikának az egyik főcélja a munkanélküliség elkerülése és a teljes foglalkoztatottság megközelítése volt. Másik, nem kevésbé fontos célja pedig az államok tudatos eladósítása volt, hogy teljesen át lehessen térni a fedezet nélküli hitelpénz és a kamatfizetés rendszerére. Ez a finanszírozási mód kedvezett a politikai eliteknek is, mert népszerűtlen adóemelések mellőzésével tudták politikai programjaikhoz a pénzt beszerezni a központi bankok mindig készséges vezetőitől. Amikor ez az eladósodási folyamat elérte azt a szintet, hogy a magánbankok által kreált hitelpénz már kiszorította a kamatmentes pénz különböző változatait (pl. a nemesfémeket, az egyes államok által kibocsátott kamatmentes pénzeket), akkor a központi bankok hirtelen az infláció megfékezését, a hitelek menedzselését, a kamatlábak és a valutaátváltási kulcsok meghatározását helyezték tevékenységük központjába. Ezzel elkezdődött a neoliberális monetáris pénzpolitika máig tartó korszaka.

Olajárrobbanás - globális manipuláció

Az infláció 1973-74-ben valóban kétszámjegyű volt még az olyan vezető ipari országokban is, mint az Egyesült Államok és Nagy Britannia. Ez egyben gazdasági visszaesssel párosult. A hagyományos befolyásolási módszerek, a kereslet fokozása és a forgalomban lévő pénz mennyiségének a növelése már nem bizonyult elegendőnek. A vezető ipari országok nyíltan nem adták fel a gazdasági növekedést, de valójá-

ban elfogadták azt a nézetet, hogy a növekedés legfőbb ösztönzője az alacsony infláció, más szóval az árak stabilitása. Éppen ekkor azonban fokozott infláció bontakozott ki az OPEC olajáremeléseként ismert globális pénzügyi manipuláció egyenes következményeként. Az Egyesült Államok, Nagy Britannia és a világ pénzügyeit ellenőrző nemzetközi pénzcsoportok ezt a jól átgondolt tervet azért dolgozták ki és hajtották végre, hogy a világ országainak többlet tőkéjét átpumpálják egy globális központi alapba, ahonnan azután ezt a pénz ki lehet kölcsönözni megfelelő méretű kamattal a tőkehiányban szenvedő 3-ik világ országaiba, valamint az egykori szocialista tábor államaiba, nagyrészt kormánykölcsönök formájában. Ezzel rövidtávon stabilizálták a világgazdaságot és mesterséges keresletet teremtettek az eladási nehézségekkel küszködő Amerika termékei iránt. Szerepelt számításaikban az is, hogy az energia-árrobbanás nyomán növekvő ütemű infláció csökkenti a fejlett ipari országokban a reálbéreket is.

Ilyen tudatosan és jól előkészített „spontán olajárrobbanások” produktálásához, azaz a további sikeres globális méretű pénzügyi manipulációkhoz olyan központi bankokra van szükség, amelyek teljesen függetlenek mindenfajta parlamenti és kormányzati kontrolltól. Ezért a nemzetközi pénzvilág vezetői máig tartó erőteljes kampányba kezdtek a központi bankok autonómiájáért. A nagyrészt független, azaz a kormányzatokkal szemben erős központi bankok - mint pl. az Egyesült Államok, Svájc és Németország központi bankja - viszonylag eredményesen fékeztek az inflációt, de ugyanezt az eredményt a pénzügyminiszter ellenőrzése alatt álló japán központi bank is el tudta érni. Ami pedig az akkor még teljes kormányzati kontroll alatt álló francia bankot illeti, az néha még a Bundesbanknál is alacsonyabbra tudta szorítani az inflációt.

Magánügy vagy közügy a monetáris politika szabályozása?

A nemzetközi pénzügyi rendszert ellenőrző erők szerint a monetáris politika irányítása demokratikus államban sem lehet választott képvisel-

lők kezében, mert a pénz a politikailag legérzékenyebb áru és ezért a pénzügyek irányítását meg kell védeni az illetéktelen politikai, pártpolitikai - beavatkozásoktól, a politikai hatalom visszaéléseitől. Ha a kormányok meghatározhatják pl. a kamatlábak mértékét, akkor jól időzítve gazdasági fellendülést indíthatnak be választások előtt, amelynek elkerülhetetlenül bekövetkező inflációs vonzata csak a választások után következne be. Erre az évrre azzal válaszolhatunk, hogy a szervezett magánhatalom, amely néha még az állami közhatalomnál is erősebb hatalom, szintén visszaélhet a pénzügyek manipulálásával, ráadásul anélkül, hogy a privát haszonra manipulálóknak valaha is politikailag vállalniuk kellene egy demokratikus választás keretében a felelősséget tetteikért a társadalom nyilvánossága előtt.

A központi bankok kormányoktól való függetlenítésének igazi oka azonban az, hogy ez szükségszerű előfeltétele egy államok feletti Európai Központi Bank létrehozásának, majd pedig egy globális központi bank működtetésének. Ennek a világszintű központi banknak lennének a helyi kirendeltségei az egyes államok központi bankjai és csak neki lennének alávetve. Mint már említettük, a globális központi bank szerepét jelenleg három szorosan együttműködő testvérbank, az IMF, a Világbank és a BIS /Nemzetközi Fizetések Bankja/ tölti be. Ennek a bankinternacionálénak érhetően útjában állnak a pénzhatalom számára feleslegessé vált nemzetállamok, mert ezek az „idejétmúlt” intézmények csak akadályozzák transznacionális szervezeti rendszerének zavartalan kiépülését és hatékony működtetését.

Meg lehet-e fékezni a spekulációt?

A központi bankok 3-ik nagy szerepköre a kereskedelmi bankok és más pénzügyi intézmények, valamint a pénzpiacok működésének szabályozása és ellenőrzése. Ha egy központi bank kézben akarja tartani a monetáris politikát, akkor nem térhet ki az elől, hogy a pénzügyi rendszer integritását, stabilitását, a fizetési-elszámolási rendszert valahogyan befolyásolja, irányítsa. Ez így van a gyakorlatban még akkor is, ha

egy-egy országokban az ellenőrzési feladatokat nem egyedül, hanem más intézményekkel közösen látja el. A megkötöttségek feloldása - a deregularizáció, liberalizáció - megnehezítette a pénzmozgások figyelemmel kísérését. Már közhely, hogy komputer gombok nyomogatásával napjainkban milliárdok mozgathatók percek alatt a világ egyik végéből a másikba. Számos spekulációs botrány bizonyítja, hogy az „egy világ, egy piac, egy válság” már nemcsak szavak. Így aztán ismét előtérbe került a „megfelelően szabályozott pénzpiacok” igénylése. Megint a stabilitás a varázsszó. Ezúttal a pénzpiac hatékonysága és általános biztonsága, szilárdsága közti optimális viszony stabilizálásáról van szó. A nemzetközi pénzvilág mértékadó vezetői azt kívánják a központi bankoktól, hogy a pénzpiacok szereplői nagyjából azonos feltételek mellett, azonos szabályokkal versengjenek egymással. Ez nagyon eltérő kultúrák, jogrendszerek, könyvelési és adózási előírások fokozott összehangolását igényelné. Mindenesetre a központi bankok már a helyükön vannak és döntően szólnak bele a népek sorsába, miközben gondosan készülnek arra, hogy az új globalizált világ kulcsintézményeiként - a népszuverenitás demokratikus ellenőrzése alól kibújva - átvegyék a vezető szerepet a világ irányításában.

Folytatódik az elit alkotmányozása

A magyar népnek eddig nem állt módjában kifejeznie azt az óhaját, hogy az összeomlott reálszocializmus diktatórikus rendszerét milyen játékszabályok szerint működő új demokratikus rend váltsa fel. A kerekasztal tárgyalásokon önjelölt elitek delegáltjai és nem az állampolgárok által választott legitim képviselők állapodtak meg. Ezen tárgyalások végeredményét, a ma hatályban lévő ideiglenes alkotmányt, a reformkommunista rendszer utolsó parlamentje hagyta jóvá és a társadalom mindezt nem erősítette meg népszavazással. Az országot ma irányító elit különböző csoportjai még nem jutottak egyetértésre abban, hogy kinek az előjoga az alkotmány szövegének a megírása. Az átmeneti alkotmányt ezt az Országgyűlésre bízta és viszonylag könnyen teljesíthető 2/3-os többséget kíván az új alkotmány elfogadásához. Tekin-

tettel a kormányzó koalíció 72 százalékos parlamenti többségére, ennek a szabálynak az alkalmazása azt jelentette volna, hogy a jelenleg ellenzékben lévő pártok és politikai erők teljesen kimaradnak az új alkotmány elfogadásából. Ez pedig egy különösen gyenge legitimitással bíró új alkotmányt eredményezett volna. Ezért a képviselők többsége megállapodott, hogy csak öt párt megegyezése alapján lehet az alkotmányt módosítani. Ha egy ilyen megegyezést nem sikerül elérni egyes megfogalmazásoknál, akkor annál a résznél a jelenlegi rendelkezés marad érvényben.

1996 májusában a Parlament Alkotmányelőkészítő Bizottsága már benyújtott az Országgyűlésnek egy alkotmánymódosítási javaslatot, amelyet az öt párt előzetesen elfogadott, de ezt a javaslatot éppen a Kormány néhány tagja és az MSZP több képviselője nem Szavazta meg, ezért lekerült a napirendről. Úgy nézett ki, hogy ebben a parlamenti ciklusban már nem kerül sor az új alkotmány elkészítésére. Hogy most mégis újra elővették az alkotmányozás kérdését, annak feltehetően az az új fejlemény az oka, hogy a korrupciós botrányok miatt és más okból is meggyengült Horn Gyula miniszterelnök fenn akarja tartani a koalíciót az SZDSZ-szel az új parlamenti választásokig. A koalíció ára viszont az alkotmányozás folytatása, amelyet a külföldi és hazai pénzüpi és gazdasági elit elsősorú politikai képviselője, az SZDSZ, erősen szorgalmaz. Ez a párt és a mögötte álló elitcsoportok fokozottan érdekelték a kialakult és számukra igen előnyös viszonyok alkotmányos bebetonozásában. Azért szorgalmazza a véglegesnek tekinthető új alkotmány mielőbbi tetőaláhozását, mert ki akarja használni a jelenlegi kormánytöbbség erejét, mivel nem valószínű, hogy még egyszer ekkora parlamenti többsége legyen egy jövőbeni kormánykoalíciónak.

Ha nem kerül sor az ideiglenes alkotmány egyszeri és átfogó módosítására, akkor megmarad a jelenlegi átmenetinek szánt és több szempontból kiforratlan, befejezetlen, egyes részeiben inkohérens alkotmány és folytatódhat a rendelkezéseiből fakadó konfliktus az Alkotmánybíróság és az Országgyűlés között. Ez pedig potenciálisan kedvezőtlen lehet

az új uralkodó elit megszerzett privilégiumaira, mivel az erősen aktivista Alkotmánybíróság a Törvényhozásra és a Kormányra is kötelező döntéseivel gyakran a „láthatatlan alkotmány” (a szöveg mögött meghúzódó alkotmányos elvek) rendelkezéseit teszi láthatóvá és túlzott hatáskörével egyes szakértők szerint még „alkotmányos diktatúrát” is gyakorolhat.

Az 1989 évi alkotmánymódosítás a politikai erők akkori kompromisszumát tükrözte, amelyben lemondtak egy forradalmi, azaz gyökeresen új alkotmány megteremtéséről. A kerekasztal tárgyalásokon kialakított szöveget később az MDF-SZDSZ paktum lényegesen megváltoztatta. Az egész akkori alkotmányozást a politikai sietség jellemezte, szakmailag sem volt elég idő egy kiérlelt szöveg elkészítésére. Az alkotmányozók nem akartak időnyomás alatt olyan alkotmányt elkészíteni, amelynek a szövegéből nem látják világosan az őket érintő előnyöket és hátrányokat. A jelenlegi alkotmányozás elsődleges célja az alaptörvény új, koherensebb formába öntése, mert a demokratikus alapelvek és a jelenlegi politikai rendszer szerkezeti megváltoztatásáról, azaz egy tartalmilag új alkotmány elkészítéséről, nincs szó. Tény, hogy a jelenlegi alkotmány, ha nem is teljesen zavartalanul, de működik. Egyáltalán nem biztos, hogy újabb politikai kompromisszumokkal és belterjes szakmai vitákkal egy jobbal lehet lecserélni. Az alkotmányozást sürgető elitcsoportok, a rendszerváltás nyertesei, az ideiglenes alkotmány gyenge legitimitását szeretnék megerősíteni és így alkotmányosan is stabilizálni kedvező helyzetüket. És ezt most kell megtenniük, mert nem valószínű, hogy még egyszer ilyen kedvezőek legyenek számukra a parlamenti erőviszonyok.

Hogyan történjen az alkotmányozás?

Az alkotmányozás kivitelezésére három elképzelés van. Az első változat szerint az országgyűlés alkotmányozógyűléssé nyilvánítaná magát és a megállapodott 4/5-ös aránnyal fogadná el az új alaptörvényt. Ez a felülről történő eljárás kevés kockázattal jár az uralkodó elit számára, de az új alkotmány legitimitációja sem lenne erős, mivel hiányozna ezút-

tal is a széles társadalmi részvétellel kialakított konszenzus. A második elképzelés, amelyet elsősorban a Kiszgazdapárt szorgalmaz, a lehető legnagyobb társadalmi részvétellel történő népi alkotmányozást ajánlja. Az alkotmányt először is egy külön alkotmányozógyűlés fogadná el. Ebben a szervezett közhatalmat és a szervezett magánhatalmat képviselő elitek helyett elsősorban a hatalomnélküli állampolgárok mintegy 80%-át kitevő civil társadalom képviselői vennének részt. Az egyes fontos kérdésekről - mint például a kétkamarás parlament, a közvetlenül választott erős köztársasági elnök, az alanyi jogon járó és kikényszeríthető szociális jogok, a halálbüntetés megengedhetősége, a jegybank visszahelyezése a kormány ellenőrzése alá, a népszavazás széleskörű megengedése - külön-külön dönthetnének népszavazással az állampolgárok. A harmadik elképzelés az, hogy ezúttal is az elitek készítsék el az alkotmányt a széleskörű érdemi viták mellőzésével és az állampolgárok tényleges beleszólásának kizárásával, de azért, hogy a népi alkotmányozás látszatát keltsék, most népszavazással hagyatnák jóvá ezt az újabb változatú elitista alkotmányt.

Itt az idő az emberközpontú alkotmányozásra

Egyre több magyar úgy látja, hogy olyan új alkotmányra lenne most már szükség, amely a látszatértékek helyett a társadalom túlnyomó többségének a valódi és hosszú távú szükségleteit, érdekeit, értékeit veszi elsősorban figyelembe és az ezeket kifejező elveket foglalja rendszerbe. Egy ilyen nem elitista alkotmány elkészítéséhez egy új szöveg megfogalmazása nem elegendő. A megoldandó feladat az, hogy a társadalom többsége elismerje és magáénak vallja az alkotmányozás végeredményét. Ezért eljött az ideje, hogy a hivatásos politikai és szakmai elit párbeszédet folytasson a laikus állampolgárok, a civil társadalom képviselőivel. Az új alkotmánynak az embert kellene a középpontba állítania, a természetes személyt, a népszuverenitás igazi letéteményesét és védenie kellene azokat a közösségeket is, amelyekben él, mert az egyes személy csak közösségi kapcsolataiban tudja kiteljesíteni egyéni szabadságát.

Alanyi jogon járó, kikényszeríthető szociális jogokra van szükség, amelyek védik a társadalom legfontosabb alapközösségét, a családot. A Bokros-csomag kapcsán éles vita bontakozott ki a szociális intézményrendszer reformjáról. A szociális jogok alkotmányos szűkítését kívánók azzal érvelnek, hogy véget kell vetni az állami elosztás eddigi gyakorlatának, mivel a „koraérett jóléti állam” felett eljárt az idő. Különösen sérelmezik, hogy az állam abból a jövedelméből adjon szociális juttatásokat, amelyeket adózással elvon a legnagyobb jövedelműektől. Az éjjeliőr szerepre korlátozott liberális államnak, a jogbiztonságot nyújtó szolgáltató államnak ez nem feladata. Nem avatkozhat be a gazdasági életbe és nem nyúlhat be a gazdagok zsebébe csak azért, hogy a rászorulókat szociálisan támogathassa.

Arról azonban nem tesznek említést az állami beavatkozás eme liberális ellenzői, hogy ugyanez az állam olyan szabályozókat fogadott el, amelynek révén 1989 óta hathatós állami és kormányzati közreműködéssel, - vagyis állami beavatkozással, - az egész magyar társadalom együttes munkája eredményeként létrejött közvagyon 70 százaléka a lakosság mintegy 5-10 százalékát kitevő szűk réteg magántulajdonává lett érdemleges ellenszolgáltatás nélkül, illetve mélyen az értéke alatt kiárulva külföldiek tulajdonába került. Egyidejűleg az ezen a köztulajdonon fennálló hatalmas adósság a társadalom 80 százalékát kitevő vagyontalan polgárok nyakába szakadt. A nemzeti jövedelem kormányzati segídettel való átcsoportosítása a szegény rétegektől a szűk gazdag elit számára pénzügyi, monetáris és fiskális technikákkal pedig ma is folyik. Ez ellen az állami beavatkozás ellen azonban nincs kifogásuk. Vajon milyen érdekek és elvek vezérlik őket e kettősmérce alkalmazásánál?

Újgazdagok - állami segédlettel

Az állami elosztással tényleges gazdasági teljesítmény nélkül, - nagyrészt korábbi pártállami pozícióit, kapcsolatait és hálózati tőkéjét kihasználva - tehát érdemtelenül nagy vagyonhoz jutott szűk réteg tartozik

annyival azoknak, akiknek a közös tulajdonát kisajátította, hogy egoista kapzsiságát korlátozva eltérje a szociális ellátás minimumát a kifosztott vesztesek számára ugyanezen állam részéről. Az állam tette lehetővé a vagyonátcsoportosítást a gazdagokhoz, méltányos, hogy ugyanez az állam biztosítsa a szociális jogok alapján járó létminimumot a vagyon nélkül maradt középrétegeknek és a teljesen kiszolgáltatott szegényeknek egyfajta végkielégítésként. A méltányosság, igazságosság, szolidaritás, gazdasági esélyegyenlőség elveinek a bevitele az alkotmányba ma aktuálisabb, mint valaha. Nem gyengíteni kell az alkotmányban a szociális jogokat, hanem erősíteni. A magyar társadalom gyenge szolidaritási struktúráit támogatni kellene pl. olyan alkotmányos rendelkezéssel, amely előírná a kormány számára - német mintára - az egyeztetési kötelezettséget az érdekképviseleti szervezetekkel. Valódi társadalmi demokrácia nem lehetséges az esélyegyenlőséget minden nemzedék számára fenntartó-megújító gazdasági demokrácia valamilyen formája nélkül.

Ha a most folyamatban lévő alkotmányozás kitart a szociális jogok korlátozása illetve megvonása mellett, akkor szembekerül a társadalom túlnyomó többségével. Olyan alkotmányt hoz létre, amelynek az elfogódottsága a jelenleginél is kisebb lesz. Az eredeti cél, azaz az alkotmány gyenge: legitimitációjának erősítése helyett, annak ellenkezőjét, legitimitációjának további csökkenését fogja elérni. A jelenlegi ideiglenes alkotmány gyenge legitimitását egyébként a választások bizonyítják a legszemléletesebben. A magyar társadalom jelentős tömegei eddig nem tudtak tartósan azonosulni egyik párttal sem, mint saját politikai képviselőjükkal. A korábbi konzervatív és a jelenlegi szociálliberális koalíció pártjaiból egyaránt kiábrándultak, mert ezek a pártok kormányra kerülve nemcsak, hogy nem valósították meg választási ígéreteiket, hirdetett programjaikat, hanem gyakran azzal homlokegyenesen más politikát folytattak. Így például a konzervatív koalíció ígéretet tett az adósságkönnyítés kiharcolására és a reprivatizációra, amelyeket nem hajtott végre. A szociálliberális koalíció pedig szociálisan érzékeny, szakértői kormányzást, gazdasági növekedést ígért. Nehéz lenne elképzelni a külső és belföldi pénztökének jobban kedvező, a magyar társadalom gyenge és

kiszolgáltatott rétegeit keményebben sújtó, antiszociálisabb kurzust, mint amelyet a jelenlegi szocialista többségű kormányzat folytat. A gazdasági növekedés beindítása pedig a mai napig csak üres ígéret maradt.

A választási ígérek megszegésének alkotmányos tilalma

Ezért előbb-utóbb elkerülhetetlenné válik, hogy alkotmányos rendelkezés írja elő a választási ígérek, és a meghirdetett pártprogramok betartásának kötelezettségét, mint a legitim kormányzás elengedhetetlen alapfeltételét. Ha széles társadalmi részvétellel történő népi alkotmányozás folyrna, akkor már most bekerülhetne ez az előírás az alkotmányba. Így például az Alkotmánybíróság illegitimnek és ezért antidemokratikusnak és egyben alkotmányellenesnek nyilvánítaná azt a kormányt, amelyik homlokegyenest más politikát folytat, mint amilyenre választási programjában kötelezettséget vállalt, amelynek a segítségével hatalomra került. Kormányzati legitimitása, a szuverén néptől való felhatalmazása erre a programra szól. Ha eltér ettől a programtól, már illegitimé válik. Ilyen esetben le kell mondania és előrehozott választásokat kell tartani. Természetesen nem könnyű szabályozni, miként lehet egy ilyen lépést alkotmányos technikákkal kikényszeríteni. Azonban nem az az igazi kérdés, hogy valami nehéz-e vagy könnyű, hanem, hogy szükséges-e megoldani vagy sem. Ugyanis ha ezen a magyar választópolgárok számára oly kiábrándító gyakorlaton nem sikerül változtatni, akkor a négy évenkénti általános választások tétje csupán annyi lesz, hogy a választók eldönthetik: melyik párt előjoga legyen a következő kormányzati ciklusban választási ígéreteinek a - minden következmény nélkülimegszegése. Ez pedig a demokrácia talán legfontosabb, a nép számára még fenntartott aktusát is színjátékká, paródiává, sőt bohózzattá züllesztí. Hosszú távon pedig egy degenerált rendszerré korcsosítja a parlamentáris demokráciát.

A szervezett magánhatalom és az alkotmány

A pénzügyi és a tőkés társaságok gazdasági kényszerre és bőséges anyagi forrásokra támaszkodó szervezett magánhatalma nemcsak a civil társadalom, de az állami közhatalom autonómiáját is veszélyezteti a mai Magyarországon. A folyamatban lévő alkotmányozás egyik legveszélyesebb törekvése pl. az, hogy tovább kívánja növelni a Magyar Nemzeti Bank kivonását a népszuverenitásból származó nemzeti ellenőrzés minden formája alól. Ha ez bekerül az alkotmányba, az a magyar állam gazdasági, pénzügyi szuverenitásának a végét jelenti. Az MNB máris állam az államban, de ha az uralkodó elit javaslatát elfogadják, akkor már semmilyen jövőbeni demokratikusan választott kormánynak nem lehet többé befolyása az olyan fontos közügyekre, mint a pénzkibocsátás, a kamatszabályozás, a hitelfelvétel és adósságszolgálat, a forint árfolyamának meghatározása, az infláció mértékének közvetett irányítása, a pénzügyi piac működésének szabályozása. Az MNB változatlanul működhet, mint a közpénzeket a nemzetközi és hazai pénzügyi piacokra privát vagyoni átszivattyúzó szerkezet, amely eltitkolhatja a társadalom nyilvánosságára elől a ma is zavartalanul folyó jövedelemátcsoportosító tevékenységére vonatkozó adatokat. Ha az MNB-ra vonatkozó javaslat bekerül az új alkotmányba, akkor meg lesz bénítva minden jövőbeni kormány, mert semmilyen gazdasági-pénzügyi programját nem lesz képes végrehajtani a kizárólag nemzetek feletti elkötelezettségű és csak a pénzügyi piac transznacionális szabályrendszerének engedelmessé tett MNB ellenállása miatt.

Mi indokolja, hogy egyedül az MNB-nál, legyen önálló jogszabályalkotási joga a főhatóságok közül? Miért nem sorolják be az MNB-t az Állami Számvevőszék által ellenőrzött intézmények között? Az alkotmány szabályozási elveiről szóló javaslat indokolása szerint azért csak a jegybanki rendelkezés igényel alkotmányos elismerést, mert az MNB a Kormány alá nem tartozó, önálló feladatkörrel rendelkező szervezet. De éppen ez az, ami elfogadhatatlan, mert ellenkezik a népszuverenitás és a demokrácia alapelveivel egy önálló bankhatalmi ágazat alkotmányjogi

kiépítése. Ha a Kormány nem ellenőrizheti az MNB-ot, akkor ezt talán pótolja, hogy az MNB elnöke egyszer egy évben beszámol a nem szakemberekből álló Országgyűlésnek? Egy ilyen beszámoló alkalmas a társadalmi érdekek érvényesítésére a hitelek és kamatok bonyolult világában? Miért hiányozzék az alapos társadalmi kontroll a mai globalizálódó világrendszerben döntő hatalmi tényezővé vált multinacionális pénz-hatalom elsősorú magyarországi képviselője felett?

Ha a javaslat bekerül az alkotmányba, akkor a nemzetközi pénzügyi játékszabályai a jövőben mindig elsőbbséget fognak élvezni a nemzeti szükségleteket és érdekeket kifejező kormánydöntésekkel szemben. Ez pedig lehetetlenné teheti egy nemzeti kormány sikeres működését. Az adósságfüggésből való kikerülésnek egyik legfontosabb előfeltétele az MNB szoros kormányellenőrzés alá vétele és a magyar állam pénzügyi és gazdasági szuverenitásának a helyreállítása.

Befejezésül megállapíthatjuk, hogy mindaddig, amíg elitalkotmányozás folyik és az alkotmányozók nincsenek tekintettel a társadalom túlnyomó többségének a valódi szükségleteire, érdekeire és értékeire, amíg nem kerül sor széleskörű és érdemi párbeszédre a civil társadalommal, addig illúzió marad az „alkotmányközösség”, az „alkotmányos hazafiság” kialakítása, amelyet oly nagyon szeretne a nemzethez és az államhoz való tartozás helyébe állítani a mai Magyarországon uralomra került új oligarchia.